
RAPPORT DEN 3 APRIL 2007

DNR 07-2684-601

2007:4

Kreditmarknadsbolagen och konsumentskyddet

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	1
KREDITMARKNADSBOLAGEN OCH KONSUMENTSKYDDET	3
UNDERSÖKNINGEN	7
RESULTAT	9
DEN INTERNA KONTROLLEN – SJU EXEMPEL	14

Sammanfattning

Problemen i vissa kreditmarknadsbolag med hushållsinlåning som Custodia och Allmänna Kapital bildar bakgrunden till den granskning som FI har genomfört. Huvudsyftet har varit att undersöka om de problem som uppdagats i de bolag som sedermera försatts i konkurs finns i öppen eller latent form även i de andra kreditmarknadsbolag som bedriver hushållsinlåning. FI har också haft ambitionen att utreda hur dessa bolag mer generellt lever upp till de finansiella regelverken.

Totalt finns på den svenska marknaden drygt 60 kreditmarknadsbolag. Det är en mycket heterogen grupp av företag där vissa ägs av andra, större företag, exempelvis av oljebolag, eller ingår i bankkoncerner. Andra kreditmarknadsbolag är av småföretagskaraktär. Affärsinriktningen är också skiftande där vissa håller ett relativt brett sortiment av finansiella tjänster medan andra är hårt specialiserade på vissa produkter eller marknader. Riskprofilen skiftar också betydligt.

Inlåningsverksamhet bedrivs idag av tretton av kreditmarknadsbolagen och det är de bolagen som omfattas av den här granskningen. Även dessa tretton företag har i övrigt mycket stora skillnader sinsemellan.

Fokus för undersökningen har legat på styrning och kontroll, kreditrisker, kapitaltäckning, stora exponeringar och frågor som revision och rapportering av uppgifter till FI.

Det finns framför allt två viktiga *positiva* slutsatser att dra utifrån den granskning som genomförts:

- För det första *har vi inte identifierat något fall* av oseriös verksamhet bland de granskade bolagen
- För det andra *har vi inte identifierat något fall* där det föreligger ett akut hot mot bolagens finansiella ställning och spararnas pengar.

Merparten av de kreditmarknadsbolag som undersökts är välkapitaliserade och risken för så stora förluster att riskkapitalet inte räcker är liten i dagsläget.

Likviditetsreserverna är däremot begränsade i flera av bolagen, vilket gör att en uttagsanstormning på grund av rykten eller annat skulle kunna bli svår att hantera. I en falissemangssituation skulle visserligen de eventuella förlusterna för kunderna huvudsakligen omfattas av insättningsgarantin, men ur ett samhälls- och tillsynsperspektiv är detta självklart inte tillfredsställande. FI kommer därför att särskilt bevaka utvecklingen i dessa bolag och ställa krav på att det finns en god likviditetshantering och en sund balans mellan kapital och risker.

Undersökningen visar *brister när det gäller styrning och intern kontroll, riskhantering, rapportering till FI samt information till kunderna om insättningsgarantin*. Bristerna är inte av sådan art att de hotar bolagens stabilitet,

utan innebär att bolagens kontroll över verksamheten inte är så bra som vore önskvärt. Tagna var för sig är dessa brister inte alltför allvarliga, och de flesta bolagen har under pågående undersökning åtgärdat dem. FI har ändå förordnat revisorer i vissa bolag där det finns skäl att förstärka bevakningen. Det gäller Svea Ekonomi, Flexil Finans, Exchange Finans och Collector¹.

FI kommer dessutom att fortsätta diskussionen med de stämмоvalda revisorerna när det gäller deras rapporteringsplikt till FI.

För ett av bolagen har FI bedömt att de brister som framkommit har varit så betydande att det föranlett sanktion. Exchange Finans har genom att kapital felaktigt tagits ut ur bolaget brutit mot aktiebolagslagens bestämmelser angående otillåten värdeöverföring. Företaget har också underskridit minimikravet för kapitalbasen, liksom att man de facto drivit bankrörelse utan att ha nödvändigt tillstånd för detta. Detta har resulterat i att Finansinspektionen har beslutat om en *varning och en straffavgift på 500 000 kronor*. En mer ingående redovisning av beslutet återfinns på www.fi.se.

---

¹ Utredningarna om Collector och AK Nordic är ännu inte avslutade.

Kreditmarknadsbolagen och konsumentskyddet

SAMMANFATTNING

Företag som vänder sig till en bred allmänhet för att förvalta deras pengar ska ha en stabil ekonomi, en säker hantering och drivas av hederliga och kompetenta personer. Det finns med andra ord ett brett samhällsintresse att säkerställa att inlåningen är säker och det kräver regler och tillsyn. Samtidigt måste konsumenten bli bättre rustad att ta ansvar – men inte befrias från ansvar.

En säker placering?

Att sätta in pengar på konto har av de flesta alltid upplevts som en finansiell placering helt befriad från risk. Sedan något år tillbaka har dock denna synbarliga sanning fått en rejäl törn - att inlåning kan vara förenat med risk för spararen har blivit tydligt genom konkurserna i bolagen Custodia och Allmänna Kapital. I Allmänna Kapital blev dock påverkan för de enskilda spararna i det närmaste obefintlig, genom att insättningsgarantin trädde in; totalt har drygt 40 miljoner kronor betalats ut till 287 sparare.² Att inlåning kan innebära ett mått av reellt risktagande har visats genom de problem som uppstod i Custodia och Allmänna Kapital.

Effektivitet, stabilitet och konsumentskydd

Finansiella tjänster och finansiella företag har uppgifter och egenskaper som på vissa punkter är tydligt annorlunda än för företag i andra branscher. Framför allt brukar man peka på två saker som gör finanssektorn annorlunda och som motiverar att den är underkastad särskild lagstiftning och offentlig tillsyn.

Det ena är att finanssektorn är känslig för olika ekonomiska och tekniska störningar, som dessutom kan fortplantas snabbt och i värsta fall slå ut hela finanssektorns funktionsförmåga. Detta brukar kallas *systemrisk*. Det andra är att de finansiella tjänsternas karaktär gör att *konsumenten* i många fall har ett besvärande informationsunderläge gentemot producenten.

Ytterligare en grundläggande aspekt som både relaterar till stabilitets- och konsumentskyddsproblematiken är att den finansiella sektorn mer än de flesta andra branscher är beroende av ett gott *förtroende*. Störningar i förtroendet hos en eller några aktörer har, liksom andra störningar, en tendens att smitta av sig på hela marknaden. Och om förtroendet skadas mer brett försvinner ett viktigt smörjmedel i marknaden och då sjunker effektiviteten. En

² Vad den slutliga kostnaden kommer att bli beror på hur stor utdelningen i konkursen kommer att bli.

annan aspekt med koppling till förtroendet gäller skyddet mot att finansföretag och – marknader används för brottslig verksamhet, exempelvis penningtvätt.

Förtroende är samtidigt ett begrepp som innehåller ett visst mått av tvetydighet; ”att känna förtroende” kan ibland vara ett uttryck för godtrogenhet och upplevd befrielse från eget ansvar. Att från ett myndighetsperspektiv främja ett konstruktivt förtroende för finansmarknaden kan självklart inte ha innebörden att upprätthålla illusioner och att skydda aktörerna när fromma förhoppningar går i kras. I mångt och mycket handlar en sund förtroendeuppbyggnad istället om att företagen ska informera och agera på ett hederligt och tydligt sätt, och att företagen har förmåga att hantera de risker som ofrånkomligen finns, exempelvis när det gäller finansiella placeringar. Det är med andra ord inte risktagandet i sig som är problemet. Problemen uppstår när kunden av olika skäl inte känner till riskerna.³ I värsta fall handlar det om att kunder luras in i ett högt risktagande, men oftast handlar det om att företagen inte ger tillräcklig och framför allt inte tillräckligt tydlig och begriplig information. Slutligen kan det också handla om att kunden inte kan eller vill ta till sig information.

Det grundläggande målet för ett gott konsumentskydd på finansområdet kan, något hårddraget, beskrivas som att konsumenten ska vara medveten om vilka risker som finns med olika tjänster för att kunna ta ett eget ansvar för sitt risktagande. Konsumenten ska bli bättre rustad att ta ansvar – men inte befrias från ansvar. Samtidigt måste företagen å sin sida ta ansvar för att det finns ett grundläggande skydd för investeringarna genom att företagen lever upp till vissa grundkrav när det gäller exempelvis kapitalstyrka, organisation, riskhantering och, inte minst, en relevant och begriplig kundinformation.

Konsumentintresset i fokus

Det kan snabbt konstateras att varken Custodia eller några andra kreditmarknadsbolag hade, respektive har, någon omedelbar betydelse för stabiliteten i det finansiella systemet som helhet; bolagen och deras verksamhet är om inte annat alltför begränsad för att kunna få en så bred påverkan⁴. Vad som däremot är synnerligen relevant ur ett tillsynsperspektiv är konsumentskyddsaspekten. Företag som vänder sig till en bred allmänhet för att förvalta deras pengar ska ha en stabil ekonomi, en säker hantering och drivas av hederliga och kompetenta personer. Detta är grundläggande för att kunderna ska kunna vara säkra på att deras tillgångar inte går till spillo. Eftersom det är svårt och ofta i praktiken omöjligt för en kund att själv kunna bedöma detta krävs offentliga regler och tillsyn. Men det handlar inte enbart om att skydda ett, oftast, begränsat antal direkt berörda kunder. Det är också viktigt ur generell förtroendesynpunkt eftersom problem av det här slaget påverkar hela marknaden negativt och i förlängningen hela samhällsekonomin.

³ Ett belysande exempel: dagligen tar massor med människor mycket stora risker – sett i sannolikhetsstermer - genom att köpa lotter, tippa eller spela på hästar, även om de belopp som exponeras i sådana fall för det mesta är små. Trots de mycket stora riskerna för förlust finns inte något konsumentskyddsproblem, eftersom varje någorlunda vuxen människa är fullt medveten om riskerna.

⁴ Dock kan tilläggas att det faktum att hanteringen av Custodia-fallet blev så komplex och problematisk genom bristerna i regelverken ganska osökt leder tanken till de problem som kunde ha uppstått om Custodia varit en betydligt större aktör. Se Riksbankens rapport ”Finansiell stabilitet 2006:2” för ett resonemang kring detta.

Det finns med andra ord ett brett samhällsintresse att säkerställa att inlåningen är säker och det kräver därför också insatser i form av regler och tillsyn.

Ytterligare en slutsats av detta är att kreditmarknadsbolag som *inte* bedriver inlåning har ett väsentligt lägre skyddsvärde ur tillsynssynpunkt, eftersom deras göranden och låtanden inte har relevans vare sig ur stabilitets- eller konsumentskyddssynpunkt. Motiven till att den typen företag ändå åläggs rörelser regler, kapitaltäckningskrav etc. ska sökas i faktorer som vikten att motverka risker för finansiell brottslighet och riskerna för generella förtroendeskadorna på marknaderna om inte vissa grundläggande riskhanterings- och sundhetskrav upprätthålls. Dessutom finns också en konkurrensneutralitetsdimension att beakta; om vissa företag skulle få konkurrera på exempelvis kreditmarknaden utan kapitalkrav på grund av deras lägre skyddsvärde, skulle andra, mer skyddsvärda och därför hårdare reglerade företag få en sämre konkurrenssituation. Likafullt är det viktigt att betona att det är och ska vara en tydlig nivåskillnad när det gäller prioritet och ambitionsnivå för tillsynen för företag som är systemviktiga och/eller reser tydliga konsumentskyddsfrågor å ena sidan, och övriga finansiella företag å den andra.

Inlåning i banker, kreditmarknadsbolag och inlåningsföretag

Inlåning är en grundläggande finansiell tjänst; i banker är detta av hävd bottenplattan för bankernas andra två kärnverksamheter, utlåning och betalningsförmedling. Förtroendekriser för bankinlåningen är den ”klassiska” typen av bankkris, som om den inträffar i omfattande skala leder till att bankerna förlorar sin likviditet och därmed sin funktionsförmåga. En fungerande, trygg bankinlåning är alltså viktigt både för det finansiella systemet och för konsumentintresset, och de system som i Sverige liksom andra länder finns för att ge mer eller mindre långtgående garantier för kundernas insättningar syftar till detta.

Inlåning var länge synonymt med just bankinlåning, och först i och med den nya banklagen som trädde i kraft 2004 öppnades möjligheten även för vissa andra aktörer att kunna ta emot inlåning på konto, främst kreditmarknadsbolag och s.k. inlåningsföretag. Det grundläggande syftet var att öka konkurrensen om spararnas pengar, samtidigt som att denna typ av inlåning, genom att den saknade koppling till det generella betalningssystemet, inte kunde orsaka några akuta systemstabilitetsproblem.

Nedan ges en översiktlig bild över de typer av företag som kan ta emot inlåning.

	Banker	Kreditmarknadsföretag ³	Inlåningsföretag
Rörelsedefinition	Inlåning anslutet till ett generellt betalsystem (ex Bankgirot, Visa, RIX)	Upplåning (inlåning, obligationer, certifikat) kombinerat med kreditgivning	Inlåning tillgänglig för insättaren inom ett år. Max belopp 50 000 kr per kund
Antal	105	62 (varav 13 bedriver inlåning)	16
Associationsform	Aktiebolag, spar- eller medlemsbank	Aktiebolag eller ekonomisk förening	
Kapitalkrav	5 miljoner Euro	1-5 miljoner Euro	5 (ek.f.) eller 10 (ab) milj kr
Verksamhet	Endast finansiell verksamhet		Inga begränsningar
Europass	Ja	Ja	Nej
Kapitaltäckning	Ja	Ja	Nej
Insättningsgaranti	Ja	Ja	Nej
Tillsyn	Full tillsyn: Kontroll av att institutet följer lagar, regler och interna instruktioner. Ägar- och ledningsprövning. Kontroll av kapitaltäckning och exponeringar. Möjlighet att göra platsundersökningar. Rapporteringsplikt till FI.		Ingen löpande tillsyn. Företaget registreras av FI, som kontrollerar ägare och ledning, kapital, penningtvätt, beloppsbegränsning etc.
Sanktioner	Anmärkning, varning eller återkallelse av tillstånd. Anmärkning och varning kan kombineras med en sanktionsavgift på upp till 50 miljoner kr.		Avregistrering
Lagar	lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, sparbankslagen (1987:617), lagen (1995:1 570) om medlemsbanker, lagen (2006:1 371) om kapitaltäckning och stora exponeringar		lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet
FI:s allmänna råd och föreskrifter	Ja, t ex om ansökan, risker, intern kontroll, redovisning, konsumentkrediter, inlåningskonton, penningtvätt		Nej, fränsett regler som berör penningtvätt och terrorfinansiering.

Skyddet för insättarna kan sägas bestå av fyra komponenter. Den första handlar om att företagen har krav på sig att informera kunderna på ett tydligt sätt om villkor och risker. Det andra skydds nätet utgörs av revisorernas granskning av företagets skötsel. Det tredje är den löpande tillsyn FI bedriver av hur företagen hanterar sina risker och följer gällande regler. Det fjärde skydds nätet, som träder in om verksamheten trots allt havererar, är insättargarantin. Den gäller dock bara för s.k. obundet sparande och upp till högst 250 000 kr per inlåningskund. Notera också att för inlåningsföretagen finns i princip bara de två första skyddsneten.

Undersökningen

SAMMANFATTNING

Huvudsyftet med undersökningen har varit att kartlägga om de problem som uppdagats i de bolag som sedermera försatts i konkurs finns i öppen eller latent form även i de andra kreditmarknadsbolagen som tar emot inlåning. Undersökningen har också omfattat hur dessa bolag lever upp till de finansiella reglerna.

14 bolag med varierad verksamhet

Problemen i vissa kreditmarknadsbolag med hushållsinlåning som Custodia och Allmänna Kapital bildar bakgrunden till vår granskning av de kreditmarknadsbolag som bedriver inlåning från allmänheten, och i kombination med annan finansiell tjänsteproduktion som kreditgivning, valutaväxling, fakturaköp etc.

Totalt fanns vid årsskiftet 2006/2007 62 kreditmarknadsföretag på den svenska marknaden. Det är en mycket heterogen grupp av företag; bland annat infattas bostadsinstituten (9 stycken) i gruppen, bolag som ju i flera fall ingår i bankkoncerner.

De fjorton företag som ingått i undersökningen bedriver en ganska varierad verksamhet. Som framgår av tabellen nedan kan två huvudsakliga grupper urskiljas. Den första gruppen av företag, de fristående bolagen, sysslar med tjänster som fakturaköp och factoring, leasing- och avbetalningsfinansiering, reversfinansiering och förvärv av nödlidande kreditstockar. Den andra gruppen företag är sådana som ingår i större icke-finansiella koncerner som oljebolag och postorderföretag, och där kreditmarknadsbolagen i första hand används för finansieringstjänster för koncernens kunder. När det blev möjligt för kreditmarknadsbolag att ta emot inlåning, blev detta ett sätt att bredda finansieringen av utlåningen till kunderna. Dessa företag är generellt större än företagen i den andra gruppen. Risken i företagen i denna grupp är inte enbart avhängig hur risken ser ut i de aktuella kreditmarknadsbolagen. Eftersom de utgör en del av en större koncern finns det ofta förutsättningar för finansiellt stöd från moderföretaget om verksamheten skulle drabbas av problem, även om detta inte utan vidare kan förutsättas. Mot den bakgrunden är det i första hand de fristående, mindre bolagen som naturligt kommer i fokus för en analys av inlåningsriskerna, och i den fortsatta framställningen ligger tonvikten på dessa.

Man kan notera att omfattningen av den inlåning som bedrivs av kreditmarknadsbolag är mycket marginell i ett makroperspektiv – denna inlåning svarar för 0,3 procent av den totala inlåningen i de svenska kreditinstituten. Detta understryker ytterligare att problem med kreditmarknadsföretagens inlåning är ett konsumentskyddsproblem, inte ett systemstabilitetsproblem.

Inledningsvis ingick dessa sexton bolag i undersökningen:

Bolag	Balansomslutning, mkr	Hushållsinlåning, mkr	Utlåning, mkr	Primär verksamhetsinriktning
Fristående:				
AK Finans AB	281,8	4	173,1	Köp av förfallna fordringar, inkassotjänster, Fakturaköp
AK Nordic AB	331,9	–	248,9	Köp av förfallna fordringar, inkassotjänster, Fakturaköp
<i>Allmänna Kapital AB</i>	<i>61,5 (3kv-06)</i>	<i>50,0 (3kv-06)</i>	<i>35,5 (3kv-06)</i>	Fakturaköp, leasing, avbetalning, Reversfinansiering (Bolaget i konkurs – ingår inte i undersökningen)
Amfa Finans AB	173	16,7	159,7	Fakturaköp och inkassotjänster
Collector Credit AB	336,4	139	262,6	Stockförvärv, fakturaköp, leasing, Säljfinansiering
Exchange Finans Sverige AB	83,1	53,3	0	Valutaväxling
Flexil Finans AB	160,7	71,2	116,5	Fakturaköp, reversfinansiering, leasing
<i>Gothia Financial Group AB</i>	–	–	–	Bolaget avregistrerades innan undersökningen påbörjades
Finans AB Marginalen	164,6	66,2	77,8	Fakturaköp, leasing, reversfinansiering, inkasso, servicetjänster
Nordax Finans AB	116,7	7,0*	–**	Blancolån
Svea Ekonomi AB	2 064,1	1 415,5	1 439,9	Blancolån, fakturaköp, reverslån, säljfinansiering
Tillhör företagsgrupp:				
Medmera AB	2 196,4	1 201,7	200,1	Hantering av COOP-koncernens betal-/kontokort inkl kreditgivning till kunderna
Haléns Finans AB	464,3	203,2	453,4	Mindre blancokrediter, reskontrahantering för Halénskoncernen
OKQ8 Finans AB	1 886,4	424,0	1 508,1	Factoring avs. OKQ8's försäljning av petroleumprodukter
Preem Finans AB	1 982,9	114,8	1 887,0	Hantering av betal-/kontokort för Preemkoncernen
Volvo Finans Konto AB	1 707,7	254,9	1 663,6	Hantering av betal-/kontokort

*) avser aktieindexobligation, inte traditionell kontoinlåning

**) lånestocken värdepapperiserad, definieras därför inte som utlåning till allmänheten

Beloppen avser läget 2006-12-31, om inte annat anges.

Två av företagen, Allmänna Kapital och Gothia, utgick ur undersökningen efter att Gothia avslutat sin inlåningsverksamhet och begärt att tillståndet skulle återkallas och Allmänna Kapital försatts i konkurs.

Resultat

SAMMANFATTNING

Det finns framför allt två viktiga *positiva* slutsatser att dra utifrån den granskning som genomförts: För det första har vi inte identifierat något fall av oseriös verksamhet bland de granskade bolagen. För det andra har vi inte identifierat något fall där det föreligger ett akut hot mot bolagens finansiella ställning eller spararnas pengar.

Samtidigt fanns det vid undersökningens början ett betydande antal brister när det gäller styrning och intern kontroll, riskhantering, rapportering till FI och kundinformation. Merparten av dessa har rättats till under undersökningens gång.

Undersökningens främsta syfte var alltså att undersöka om de problem som uppdragats inom Custodia också fanns inom övriga kreditmarknadsbolag med hushållsinlåning. De frågeområden som undersökningen täckte in gällde styrning och intern kontroll, hantering av kreditrisker, kapitaltäckning och stora exponeringar och hur detta rapporterats till FI, samt villkor och information kring inlåningen.

Som följer av de grundläggande olikheterna i bolagens ägarstruktur och affärsinriktning är också bristerna olika konfigurerade i bolagen. Tagna var för sig är dessa brister inte alltför allvarliga, men eftersom flertalet bolag uppvisar ett antal brister på dessa områden krävs åtgärder. I flera fall har åtgärder redan genomförts, i andra fall pågår arbete med att rätta till bristerna.

Styrning och intern kontroll

En grundförutsättning för att kunna bedriva en sund verksamhet är en god intern kontroll. Med detta kan man säkerställa att den finansiella rapporteringen blir korrekt, att man har god förmåga att identifiera, mäta, rapportera och styra sina risker, och förmåga att efterleva lagar, förordningar och interna regler.

Det är styrelsen och vd i företagen som har ansvaret för att en god intern kontroll präglar driften av företaget. FI uttrycker sina förväntningar på företagen i allmänna råd.⁵

Den finns genomgående brister i den interna kontrollen i företagen. Styrdokument saknas ibland och är i andra fall bristfälliga. Rapporteringen till FI av olika data brister i vissa fall både vad avser kvaliteten och förmågan att leverera i tid. I och med att dessa brister påtalats av har företagen satt igång att åtgärda dem. Några exempel på brister och problem när det gäller den interna kontrollen diskuteras i särskilt avsnitt nedan.

I de allmänna råden anges att företagen bör ha funktioner för oberoende granskning av den interna kontrollen samt intern riskkontroll. Dessa bör organiseras olika beroende på företagets storlek, inriktning och organisation.

⁵ Allmänna råd 2005:1 om styrning och intern kontroll av finansiella företag.

Flera av företagen har dock inte upprättat sådana funktioner eller organiserat dem på ett sådant sätt att de kan anses leva upp till andemeningen i de allmänna råden. Detta innebär att det på många håll finns brister i identifiering och hantering av de risker företagen är exponerade för. Även här har dock företagen efter påpekanden av FI påbörjat, och i flera fall redan genomfört, åtgärder för att komma till rätta med dessa brister.

I samband med de nya kapitaltäckningsreglerna som började gälla 1 februari 2007, ställs större krav på företagen att ha en fungerande process – intern kapitalutvärdering - för att kvantifiera sina risker. FI räknar med detta kommer att leda till en förbättrad riskkontroll i företagen, vilket vi också kunnat börja notera.

FI:s ledningsprövning – nu och i framtiden

Ett område där det noterats vissa brister i undersökningen är att vissa personer i ledning och styrelse som ska ledningsprövas av FI inte genomgått denna prövning. Att ägare och ledning i finansiella företag är kompetenta och seriösa har en direkt och tydlig koppling till nödvändigheten av ett gott och välgrundat förtroende på finansmarknaderna. FI har sedan länge genomfört ägar- och ledningsprövning i finansiella företag, och rutiner och praxis kring detta har successivt byggts upp.

FI har två huvuduppgifter när det gäller att bidra till att lämpliga personer uppträder i ledande befattningar respektive som kvalificerade ägare i finansföretag.

Den ena uppgiften är att inom ramen för den löpande tillsynen säkerställa att företagen – som en av flera riskhanteringsåtgärder – har genomtänkta och fungerande rutiner när det gäller rekrytering och urval av personer som ska ha en sådan roll i företaget att deras personliga och professionella kvalifikationer blir avgörande för en sund och förtroendeingivande verksamhet.

I detta ligger också att företaget och dess ägare kontinuerligt följer upp sina ledande befattningshavares och styrelseledamöters vandel och kompetens. I takt med att både individer och företag förändras och utvecklas kan nya kompetenskrav aktualiseras, individers privatekonomiska situation kan förändras, intressekonflikter som inte tidigare fanns kan uppstå och så vidare.

Allt detta ska finansföretagen ha rutiner för att hantera på ett adekvat sätt, och detta kommer FI fortsättningsvis att ställa tydligare och mer långtgående krav på.

Den andra uppgiften för FI är den ägar- och ledningsprövning som FI genomför för personer som uppträder eller avses uppträda som kvalificerade ägare, som styrelseledamöter eller som VD eller ställföreträdande VD i företag under FI:s tillsyn. Denna kontroll sker normalt i samband med att personer tillträder i företagens styrelser eller ledning.

Det finns många goda skäl till att gruppen av befattningshavare som ledningsprövas av FI är begränsad. Ett problem med nuvarande regelverk kring detta är dock att, beroende på verksamhetens karaktär och företagets organisation, även andra befattningshavare än VD och vice VD kan ha väl så viktiga roller.

FI anser därför att kretsen av personer som ledningsprövas ska kunna beslutas av FI från fall till fall. Finansinspektionen kommer att upprepa sin tidigare framställan till regeringen om detta.

FI fokuserar på tre huvudområden i ägar- och ledningsprövningen:

- Personligandel
- Kompetens
- Intressekonflikter

FI:s prövning görs enbart på grundval av publika, dokumenterade fakta och med syftet att förhindra att en dokumenterat olämplig person – exempelvis någon som dömts för ekonomiska brott - uppträder i vissa befattningar eller som inflytelserik ägare i ett finansiellt företag

Men FI har däremot *inte* uppgiften att bedöma i vilken grad och på vilken sätt personen därutöver ska anses kunnig, pålitlig, omdömesgill eller "bra" i största allmänhet. Ansvar för en sådan djupare bedömning utgör en del i den normala rekryterings- och anställningsprocessen. Ansvar här ligger helt på det berörda företaget och ska hanteras inom ramen för företagets rekryteringsrutiner. FI:s uppgift i det sammanhanget är att via tillsynsåtgärder säkerställa att sådana processer finns och att de fungerar på avsett vis.

Kreditrisker

Här har syftet varit att få en uppfattning om bolagen har acceptabla förlustrisknivåer i sina kreditportföljer i förhållande till det riskkapital man har samt om man har en acceptabel kredithantering.

Kreditmarknadsbolagen är som tidigare sagts en heterogen grupp av företag. Detta gäller även kreditriskerna. De bolag som undersökts visar också stor skillnad i kreditrisker, där de bolag som ingår i en större koncern normalt har en lägre riskexponering. Att de fristående bolagen generellt sett uppvisar en högre kreditriskexponering är i sig helt naturligt då man arbetar på en kreditmarknad som förser mindre och ofta mindre kreditvärdiga företag med rörelse- och investeringskapital. Genom att man också generellt sett lämnar högre inlåningsräntor än de stora etablerade bankerna måste man också få in högre intäkter på sin utlåning. Och detta är svårt att uppnå utan att samtidigt ha en högre riskprofil i utlåningen.

Vi har också granskat hur den interna kontrollen fungerar i bolagens kreditverksamhet. Här har vi kunnat se vissa brister. Exempelvis har vi funnit fall där kreditärenden inte varit föredragna i styrelsen, att jävskretsen inte varit definierad och att instruktioner eller policydokument inte varit uppdaterade. Vår bedömning är att dessa brister indikerar ett bristande engagemang eller kunskap från styrelsen i dessa frågor.

Kapitalbas, kapitaltäckning och stora exponeringar

Syftet var att bedöma tillförlitligheten i bolagens rapportering av kapitaltäckning och stora exponeringar. Vi har undersökt hur bolagen beräknat och rapporterat sin kapitalbas, de ingående delarna i kapitaltäckningen och slutligen om bolagen har otillåtna stora exponeringar det vill säga exponeringar mot enskilda motparter som är större än tillåtna gränsvärden..

Alla kreditinstitut ska ha en viss minsta kapitaltäckning, d.v.s. tillräckligt med kapital för att balansera de finansiella risker, främst kreditrisker, man är exponerad för. Detta kapital ska fungera som en finansiell "krockkudde" om man drabbas av oförutsedda förluster. Man får inte heller ha för stora exponeringar på en kund eller grupp av kunder då ett fallissemang hos en sådan kund skulle kunna dra med sig kreditgivaren i fallet.

Alla företag har haft problem att ge en korrekt rapportering av kapitalbas, kapitaltäckning och stora exponeringar. I de flesta fallen har detta inte inneburit att man kommit att bryta mot lagstadgade nivåer, men i några fall har okunskapen om regelverket inneburit att man också överträtt gällande nivå. I samtliga dessa fall har detta rättats till. Bristerna har huvudsakligen bestått i felaktig beräkning av kapitalbasen, felaktigt riskviktning av tillgångarna, samt i några fall felaktigt utformade villkor beträffande förlagslån. Några bolag har också fått kapitaltillskott efter att bristerna upptäcktes.

Inlåning, insättningsgaranti och information

Här har vi granskat hur stor del av bolagets inlåning som avser hushållsinlåning och hur stor del av denna inlåning som omfattas av insättningsgarantin. Vi har också följt upp att bolagen informerat sina inlåningskunder på ett korrekt sätt om insättningsgarantin, om kontovillkoren för inlåningen samt att man har adekvata rutiner för systemdokumentation, backup etc. Det senare bl. a för att se till att IGN i händelse av ersättningsfall har möjlighet att snabbt få nödvändig information.

Inlåning medför att företagen blir viktiga från konsumentsynpunkt, genom att hushåll riskerar att förlora pengar om företaget går omkull, alternativt att pengar blir låsta under viss tid om inlåningen omfattas av insättningsgarantin. Om inlåningen omfattas av insättningsgarantin riskerar staten att förlora pengar vid en konkurs. Om företaget i huvudsak finansieras med inlåning saknas andra och mer professionella långgivare som kan bedriva viss övervakning av företaget för att skydda sin kreditgivning. Incitamenten till risktagande kan då bli starkare.

När det gäller inlåningsverksamheten finns genomgående hos de granskade bolagen en bristfällig information när det gäller insättningsgarantin och villkoren för denna. Detta gäller såväl vid marknadsföring som för information på kontoutdrag eller liknande. Bristerna har åtgärdats av företagen eller är, i några fall, på väg att åtgärdas.

Penningtvätt

Inom detta område har vi granskat om bolagen följt föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och terroristfinansiering.⁶

Alla undersökta bolag utom två har mer eller mindre omfattande brister när det gäller vakthållningen mot penningtvätt och brottsfinansiering. Detta är uppenbarligen ett område man inte ägnat särskilt mycket vare sig tankemöda eller konkreta åtgärder. Bristerna består i huvudsak i att man inte har haft utsedd penningtvättsansvarig, inte utbildat personalen eller inte haft tillräckliga rutiner för identitetskontroll.

Likviditetsrisker

Likviditetsrisk kan definieras som risken att man inte kan infria sina betalningsförpliktelser vid förfallotidpunkten utan att kostnaden för skaffa likvi-

⁶ Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av allvarlig brottslighet (2005:5).

ditet ökar avsevärt. Denna risk kallas också finansieringsrisk. En uttagsanstormning (eller ”run”) mot ett företag som till betydande del finansierar sig med inlåning – där en bank är det typiska exemplet – kan snabbt innebära stora likviditetsproblem.

För att kunna hantera ett större uttag av inlånade pengar behövs en viss likviditetsreserv. Den kan bestå av pengar på konto i en bank eller av värdepapper som kan säljas med kort varsel. Likviditetsreserven bör vara så stor att man med den kan hantera betydande variationer i inlåningen eller annan lättträlig finansiering.

I denna undersökning har det inte framkommit något anmärkningsvärt vad gäller bolagens exponering mot likviditetsrisker och inte heller avseende företagsledningarnas likviditetsstyrning och kontroll. Däremot är dessa små bolag ofta känsliga för rykten och andra störningar och den inlåning man har kan därför vara mer lättflyktig än vad som är fallet i större företag. En större uttagsanstormning skulle därför bli svår att hantera i flertalet av dessa bolag. FI ser just nu över de allmänna råden om hantering av likviditetsrisker. När regelöversynen har genomförts kommer FI att följa upp likviditetsriskernas omfattning och likviditetsriskhanteringen i kreditmarknadsföretagen.

Övrigt

Vi har funnit exempel på bolag som glömt ledningspröva personer i styrelsen, bolag som missat att anmäla samtliga styrelseledamöter till bolagsverket samt bolag som av olika skäl inte haft tillräckligt antal styrelsemöten under ett år.

Vidare visar undersökningen att vissa bolags uppgifter i årsredovisningarna om de finansiella riskerna bör förbättras. Vi har också exempel på att synpunkter från revisorn som inte beaktats – mer om detta nedan.

Den interna kontrollen – sju exempel

En gemensam nämnare för de brister och problem som kunnat konstateras handlar om intern kontroll, i begreppets vidsträckta betydelse. Det handlar till stor del också om det lilla företags problem att hantera regelverk och krav som i utgångsläget i praktiken är utformade utifrån den verksamhet som bedrivs av betydligt större företag. Att förstå och kunna tillämpa regler och att säkerställa en oberoende riskkontroll är inte alldeles enkelt för ett företag med kanske ett tiotal anställda, och som dessutom är anställda för att utveckla och sälja företagets tjänster snarare än för att uttolka finansiella regelverk. Även om alla företag självklart ska uppfylla de regler som finns, måste kraven och de lösningar man väljer anpassas till den faktiska verksamhet som bedrivs i det enskilda företaget. Detta brukar benämnas ”proportionalitetsprincipen”. Men även om principen är tydlig, är det naturligtvis inte helt enkelt att avgöra vad som är relevant och rimligt i varje enskilt fall, varken för FI eller för företaget. Analys, dialog och gott omdöme är avgörande komponenter i det förhållningssätt som krävs för att hitta fungerande och effektiva lösningar.

Nedan ges några exempel på hur bristerna mer konkret kan gestalta sig. Vi diskuterar också några bakomliggande orsaker till hur bristerna uppkommit.

Sju exempel

Exempel 1 - vingklippt styrelse

I undersökningen fanns ett fall där ett bolag under en längre period, till följd av olyckliga omständigheter med dödsfall och sjukdom, inte hållit beslutat antal styrelsemöten och där styrelsens sammansättning blev av interimistisk karaktär. Även om det i det aktuella fallet fanns speciella skäl till detta blev effekten att styrelsen blev passiv, vilket kan innebära risker för såväl spararnas medel som att ägarnas intressen inte tas tillvara. I det aktuella fallet reagerade den stämмоvalde revisorn och bolaget har åtgärdat bristerna. Problemet som uppstod sätter fingret på vikten av att en styrelse måste uppmärksamma sårbarhetsaspekter för att möjliggöra en bättre beredskap för oväntade situationer.

Exempel 2 - revisionssynpunkter togs inte om hand

För företag under tillsyn måste det vara en självklarhet att följa den rekommendation eller de påpekanden som den stämмоvalda revisorn ger. Vi har uppmärksammat att det i revisionsrapporterna påtalats brister i bolagets interna styrning och kontroll, som sen lämnats utan åtgärd. Detta framstår som milt sagt förvånande, eftersom styrelsen i denna typ av bolag i de flesta fall består av ägarna, vars intressen den stämмоvalda revisorn är satt att bevaka.

Exempel 3 - dåliga eller inga styrdokument

En styrelse ska fastställa mål och strategier för verksamheten. Det är genom olika styrdokument som styrelsen har möjlighet att styra verksamheten. I flera av de undersökta exemplen är företagen små och ofta med styrelsele-

damöter som lever nära företagen och har ett stort personligt engagemang i verksamheten. Därigenom får styrelsen ibland en mer operativ roll än vad som är normalt i större företag och kan därför styra verksamheten även på annat sätt. Att utforma styr- och policydokument kan då uppfattas som obehövligt och formalistiskt. Men även om företagen är små är det, särskilt med hänsyn till att företagen har hushållsinlåning, likafullt viktigt att styrdokument är upprättade, är antagna på vederbörligt sätt och att de följs. Det skapar en tydlig och enhetlig vägledning för de anställda och innebär även för FI en bättre möjlighet att följa och kontrollera verksamheten.

I flera bolag saknades relevanta styrdokument för verksamheten. I andra fall fanns föråldrade styrdokument som inte var operativt användbara, låt vara att samtliga företag dock hade någon form av kreditpolicy. Som ett resultat av undersökningarna är flertalet styrdokument nu på plats i företagen, eller är på väg.

Exempel 4 – utebliven ledningsprövning

I ett annat bolag konstaterades att två styrelseledamöter inte var ledningsprövade, dvs. godkända av Finansinspektionen. Ledningsprövningen innebär, som tidigare påpekats, att kontroll görs av redlighet och vandel, men även av den grundläggande kompetensen för att bedriva tillståndspliktig verksamhet. Här ser prövningen till kompetensen för styrelsen som helhet; det är exempelvis nödvändigt att det finns goda företagsekonomiska kunskaper i styrelsen, men inte att varje enskild ledamot nödvändigtvis har kvalificerad företagsekonomisk utbildning. Mot den bakgrunden är det viktigt att samtliga ledamöter i en styrelse är ledningsprövade av Finansinspektionen.

Exempel 5 – brister i redovisningen

Ytterligare ett ansvar som styrelsen har är att se till att marknaden får korrekt information. För att säkerställa att informationen är relevant och omfattar väsentliga händelser ska den stämموvalda revisorn bestyrka att årsredovisningen ger en rättvisande bild av verksamheten. I några bolag har årsredovisningen inte upprättats enligt våra föreskrifter. Detta gör det svårt för en utomstående att få en klar bild av bolagets risker. Emellertid har den stämموvalda revisorn accepterat skrivningarna. Mot den bakgrunden torde inte bristen i de aktuella fallen vara av sådan dignitet att det uppkommit skada, men principiellt är detta en viktig fråga.

Exempel 6 – bristande rapportering till FI mm.

En annan form av kontroll är FI:s granskning av inrapporterade data, som i regel sker kvartalsvis. Av genomgången kan FI konstatera att det allmänt föreligger brister i både när det gäller kvaliteten på det data som levereras och på förmågan att leverera i tid. En annan fråga som är komplex och som påverkar rapporteringen är frågan om ett företag är en finansiell företagsgrupp eller inte.

I undersökningen har FI särskilt uppmärksammat två av rapporteringskraven: dels om kapitaltäckning, dels om stora exponeringar. Om ett företag ingår i en finansiell företagsgrupp är rapporteringen om stora exponeringar

inte relevant vad avser exponeringar inom gruppen. Det har funnits en stor osäkerhet hos vissa bolag om de ingår i en sådan företagsgrupp eller inte.

När det gäller rapporteringen till FI har bristerna genomgående åtgärdats. I de fall företaget bryter mot ett kvantitativt lagkrav har FI som rutin att omedelbart förelägga företaget att åtgärda bristen. Vissa brister kan dock vara allvarligare än andra och borde ha upptäckts vid en översiktlig kontroll av bolaget. Att inte ha kontroll över vilka poster som ingår i kapitalbasen samtidigt som man redovisar en osedvanligt stor kapitalbas, vilket förekommit i ett fall, är exempel på detta.

Exempel 7 – outvecklade kontrollfunktioner

För att skapa en effektiv styrning måste verksamheten följas löpande av företagsledning och styrelse. Hur denna uppföljning görs kan variera och måste bestämmas utifrån verksamhetens omfattning. I FI:s allmänna råd för styrning och intern kontroll behandlas tre olika kontrollfunktioner;

- oberoende granskning
- compliance
- riskkontroll

Dessa funktioner skapar förutsättningar för en god styrning. Emellertid är det själva rapporteringen till styrelsen som ger den effektiva och operativa kontrollen. De undersökta bolagen är som framgått ingen enhetlig grupp, och för vissa bolag kan det vara förenat med betydande svårigheter att ha kontrollsystemen uppdelade på det sätt som anges i det allmänna rådet. Det bör dock alltid finnas en strukturerad uppföljning där man medvetet försökt eliminera jävsfrågor och oberoendeproblematik. En sådan analys bör regelmässigt göras av styrelsen och dokumenteras på vederbörligt sätt. Av de undersökta företagen har samtliga tagit till sig behovet av kontrollfunktioner i enlighet med det allmänna rådet. En del funktioner är redan inrättade, medan andra är på väg att tas fram för att kunna vara på plats under innevarande år. Det innebär att kontrollapparaten i de undersökta företagen redan har blivit bättre och kommer att förbättras ytterligare under 2007.

Finansinspektionens rapporter

finns på www.fi.se

- 2007:3 Ordning och reda ? II – en granskning av 678 försäkringsförmedlare
- 2007:2 Utvärdering av Stockholmsbörsen AB som central motpart, 2006
- 2007:1 Utvärdering av VPC:s clearingsystem, 2006
- 2006:18 Operativa risker – företagens hantering och FI:s rekommendationer
- 2006:17 Penningtvätt och terroristfinansiering
- 2006:16 Flytträtt för sparande i pensionsförsäkring – kartläggning och förslag
- 2006:15 Oreglerade erbjudanden på aktiemarknaden
- 2006:14 Finanssektorns stabilitet 2006
- 2006:13 Warrantmarknaden – en granskning av informationen till småsparare
- 2006:12 Blancokrediter till konsumenter II – uppföljning
- 2006:11 Skatte- och försäkringsrörelseregler för livförsäkring
- 2006:10 Pensionssparandet och värdebeskeden
- 2006:9 Utvecklingen på bolånemarknaden
- 2006:8 Ordning och reda – en granskning av 150 försäkringsförmedlare
- 2006:7 Livbolagens förlusttäckning – redovisning av olika metoder
- 2006:6 Bankernas kapitalkrav med Basel 2
- 2006:5 Avgift efter prestation – en granskning av avgifter i 37 fondbolag
- 2006:4 Marknadstillsyn 2006
- 2006:3 Handel med förfallna fordringar och inkasso
- 2006:2 Företagens tillämpning av internationella redovisningsregler
- 2006:1 Fondbolagens informationsgivning

Finansinspektionen
Box 6750, 113 85 Stockholm
Tel 08-787 80 00
Fax 08-24 13 35
finansinspektionen@fi.se